

А. А. Алибаев, Қазақстан Республикасы ІІМ Б. Бейсенов атындағы Қарағанды академиясының Жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру институтының магистранты, полиция аға лейтенанты

ТЕРРОРИЗМ МЕН ЭКСТРЕМИЗМГЕ ҚАРСЫ КҮРЕСТІҢ КЕЙБІР МӘСЕЛЕЛЕРІ

Аннотация. Мақалада терроризм мен экстремизмге қарсы кейбір проблемалар қарастырылған.

Түйін сөздер: терроризм, экстремизм, қарсы күрес, жолын кесу, алдын алу.

Терроризм мен экстремизмнің қатерінен қауіпсіздікті қамтамасыз ету субъектісі ретінде мемлекет танылады¹. Ол осы саладағы өзінің қызметін арнайы құрылған органдары арқылы жүзеге асырады. Тиісті органдар өз кезегінде өздеріне берілген құзыреттер шегінде және мүмкіндіктер шеңберінде өзара әрекеттесе отырып, азаматтармен бірлесе отырып діни экстремизм мен терроризмге қарсы күрес жүргізеді. Сонымен қатар, террористік әрекеттерге жататын фактілерді, белгілерді және орын алған олардың салдарын хабарлайды.

Қазақстан Республикасында экстремизм мен терроризмге қарсы тікелей күрес жүргізетін органдар болып келесілер анықталады:

- Қазақстан Республикасының Ішкі істер министрлігі;
- Қазақстан Республикасының Ұлттық қауіпсіздік комитеті;
- Қазақстан Республикасы Президентінің Күзету қызметі;
- Қазақстан Республикасының Қорғаныс министрлігі.

Алайда, экстремистік пен террористік әрекеттердің көрінісі барысында алдын алу, анықтау, жолын кесуде өз құзыреті шегінде басқа да мемлекеттік органдар қатысуы мүмкін.

Сонымен қатар, экстремизм мен терроризмге қарсы күрес жүргізетін мемлекеттік органдар осы салада шетелдердің органдарымен, халықаралық құқық қорғау ұйымдарымен ұлттық заңнама мен халықаралық шарттарға сәйкес өзара әрекеттестік жүргізеді және Қазақстан Республикасының аумағында немесе халықаралық шарттарға сәйкес шетелдерде жедел іздестірулік шараларды жүзеге асырады.

Қазақстан Республикасы экстремизм мен терроризмге қарсы күрес бойынша заңнамаларды әрмен қарай жетілдіру саясатын ұстанады және осы бағыттағы қандай да болмасын халықаралық нормаларды қолдап оларды мойындайды. Әсіресе, Халықаралық терроризмге қарсы күрес туралы жалпыға ортақ конвенцияның қабылдануы маңызды қадам болды. Осының негізінде қазіргі таңда елімізде экстремизм мен терроризмге қарсы күрес бойынша бірнеше заңнамалар қолданыста, атап айтсақ: «Экстремизмге қарсы күрес туралы» Заң, «Терроризмге қарсы күрес туралы» Заң, «Терроризмді қаржыландыруға және заңсыз жолмен алынған ақшаларды заңдастыруға қарсы әрекет туралы» Заң және с. с. т. б.

Халықаралық нормаларға сәйкес экстремизм мен терроризмге қарсы күрестің мемлекеттік жүйесінің моделі мен тиісті қағидалары анықталды. Экстремистік пен террористік топтарға қатысқаны үшін және ұйымдарға мүшелік еткені үшін, сонымен қатар осы тектес қылмыстарға қатысқаны үшін жауаптылық күшейтілді. Сонымен қатар интернет желісі арқылы таралатын экстремистік және террористік бағыттағы құйтырқы әрекеттерді насихаттауға бөгет қоятын құралдар іске қосылды. Қазіргі халықаралық экстремизм және терроризммен күрес мемлекеттердің глобалдық деңгейде екі жақты өзара келісімдер арқылы жүргізуді талап етеді. Бұл орайда Қазақстан заман талабына сай бірқатар маңызды келісімдер жасасып тиімді нәтижелерге қол жеткізді.

Қазақстан осы салада БҰҰ, Еуропалық одақпен, Солтүстік атлантикалық келісімдік ұйымымен (НАТО), Шанхай ынтымақтастық ұйымымен, Ұжымдық қауіпсіздік туралы

келісімдік ұйымымен белсенді өзара әрекеттестік етеді. Қазақстан БҰҰ-ң Қауіпсіздік Кеңесі Қарарының талаптарын бұлжытпай орындайды және орындалған жұмыстар туралы Ұлттық баяндамасын БҰҰ-на жыл сайын ұсынады.

Айтылғандарды негізге ала отырып, Ел басы Н. Ә. Назарбаевтың белгілеген әрі ұлттық заңнамамызға енгізілген міндеттері мен концептуалды шешімдері экстремизм мен терроризмге қарсы күрестің әсерлі механизмдерін өңдеп шығаруға септігін тигізеді деп пайымдаймызⁱⁱ.

Діни экстремизм мен терроризмге қарсы тікелей күрес жүргізетін субъектілердің өкілеттігі Қазақстан Республикасының «Терроризмге қарсы іс-қимыл туралы» Заңында көрсетілген. Аталмыш заң діни экстремизм мен терроризмге қарсы күрес жүргізудің жалпы ережелерін, негіздерін, мақсаты мен тәртібін анықтайды. Осы заңға сәйкес, терроризмге қарсы іс-қимыл — мемлекеттік органдардың және жергілікті өзін-өзі басқару органдарының:

- терроризм профилактикасы;
- террористік іс-әрекетті анықтау, оның жолын кесу, террористік қылмыстарды ашу және тергеу;
- шұғыл медициналық көмек көрсету, медициналық-психологиялық сүйемелдеу, авариялық-құтқару және өртке қарсы іс-шаралар өткізу, террористік әсер етуге ұшыраған объектілердің қалыпты жұмыс істеуін және экологиялық қауіпсіздігін қалпына келтіру, терроризм актісінің салдарынан жәбірленуші адамдарды және оның жолын кесуге қатысқан адамдарды әлеуметтік оналту, терроризм актісінің салдарынан жәбірленуші адамдарға моральдық және материалдық зиянды өтеу жолымен терроризм салдарларын барынша азайту және (немесе) жою жөніндегі қызметі.

Осы көрсетілгендердің ішінен «терроризм профилактикасы» ұғымы бізді едәуір қызықтырады. Яғни, Заңға сәйкес терроризм профилактикасын жүзеге асыратын субъектілер — барлық мемлекеттік органдар және жергілікті өзін-өзі басқару органдары. Әрбір орган өз құзыреті шегінде терроризм профилактикасымен айналысады. Ал, көрсетілген Заңның 5-бабына сәйкес, Қазақстан Республикасының мемлекеттік органдары өз құзыреті шегінде терроризмге қарсы іс-қимылды өзара әрекеттесу арқылы жүзеге асыруда келесі әрекеттерді орындайды:

- 1) мемлекеттік органдар мен ұйымдардың мүмкіндіктерін, сондай-ақ азаматтардың көмегін пайдалана отырып, бір-бірімен өзара іс-қимыл жасайды;
- 2) террористік іс-әрекетке жататын және осы мемлекеттік органдардың құзыретіне енгізілген әрекеттердің дайындалу фактілері мен белгілері туралы хабардар етеді және өзара қажетті көмек көрсетеді;
- 3) терроризмге қарсы бірлескен операцияларды жүргізеді.

Осылайша Қазақстан Республикасының «Терроризмге қарсы іс-қимыл туралы» Заңы терроризмге қарсы күресте мемлекеттік органдардың өзара әрекеттесу барысындағы құзыретін анықтайды. Әрине көрсетілген құзыреттерге сәйкес басқа да мемлекеттік органдарының терроризммен күресте жасауға тиіс ауқымды жұмыстарын байқауға болады. Осылайша барлық органдардың бірлескен әрі өзара ұштасқан күшімен ғана үлкен қарқынмен дамып келе жатқан экстремизм мен терроризмге қандай да бір бөгет жасауға болады. Терроризм әлсіздердің қаруы деп бекер айтылмаған. Онымен күресте барлық амалдар мен тәсілдер кәдеге жарары сөзсіз. Діни көзқарасты ұстанушы экстремистер де өздерінің мақсаттарына жетудің басты мүмкіндігі деп терроризмді түсінген. Сол себептен экстремистер өздерінің мақсаттарына жетудің басты құралы ретінде терроризмді қолдана бастады. Діни көз қарасты ұстанушы экстремистердің басты мақсаты — мемлекетте шариғат заңын орнату. Коституция мен басқа да заңдарды толығымен жою.

Сондықтан, пайымдауымызша жоғарыда көрсетілген мемлекеттік органдардың құзыретін одан әрі кеңейткен дұрыс деп есептейміз. Мысалы:

- мемлекет пен қоғам мүдделеріне және адамның өмірі мен денсаулығына қауіп келтіруі мүмкін тұлғалар мен заттарға міндетті түрде назар аудару немесе қызығушылық таныту және олар бойынша құзырлы органдарға хабарлау;

- бұқаралық ақпарат құралдары мен әлеуметтік желілерде терроризмді насихаттау және террористік актілерге қандай да болмасын нысандарда қатысуға үгіттеу фактілеріне бұлжытпай қарсы іс-қимыл жасау;

- қоғамдық және қоғамдық емес орындарда адам мен азаматтардың терроризмді қолдайтын және ақтайтын іс-әрекеттері мен сөздеріне міндетті түрде қарсы тұру, тиісті әсер ету шараларын қолдану.

Әрине, бұл көрсетілгендер мемлекеттік органдардың діни экстремизм мен терроризмді жедел іздестірулік алдын алу шараларының мазмұнын ашпайды. Өйткені, діни экстремизм мен терроризмді жедел іздестірулік алдын алу шараларын жүргізуге құзыреті бар мемлекеттік органдар жүзеге асырады. Олар:

- 1) ішкі істер органдары;
- 2) ұлттық қауіпсіздік органдары;
- 3) сыртқы барлау саласындағы өкілетті орган;
- 4) Қорғаныс министрлігінің әскери барлау органдары;
- 5) жемқорлыққа қарсы күрес қызметі;
- 6) Қазақстан Республикасының Мемлекеттік күзет қызметі;
- 7) экономикалық тергеу қызметіⁱⁱⁱ.

Діни экстремизм мен терроризмді тиімді жедел іздестірулік алдын алу үшін көрсетілген органдардың үйлесімді жұмысы қажет. Олардың кейбіреулері экстремизм мен терроризмге қарсы күресте құзыретті болмаса да осы салада жедел іздестірулік жолмен алынған ақпараттарды дер кезінде құзыретті органдарға хабарлап, өз тарапынан тиісті алдын алу шараларын жүргізуі шарт. Өйткені, жедел іздестіру қызметін жүзеге асыратын органдардың басты міндеттерінің бірі — қоғам мен мемлекеттің қауіпсіздігіне нұқсан келтіретін мәліметтер мен ақпараттарды Қазақстан Республикасының мемлекеттік басқару және билік органдарына уақытылы хабарлау.

Діни экстремизм мен терроризмді алдын алу шаралары жариялы нысандарда жүргізіледі, ал жедел іздестірулік алдын алу шаралары жасырын әрекеттер мен күш құралдарды қолдану арқылы жүзеге асырылады. Осылай олардың өзара айырмашылықтарын да айқындауға болады. Көрсетілген айырмашылық белгілері арқылы алдын алу қызметінің негізгі бағыттары да анықталады.

Құқық қорғау органдарының және арнайы қызметтің өкілетті қызметкерлері экстремизм мен терроризмді тиімді жедел іздестірулік алдын алу үшін осы көрсетілген бағыттарды ұстанғаны абзал. Өйткені, экстремизм мен терроризмді жедел іздестірулік алдын алуды толық және жан-жақты орындау осы бағыттар арқылы ғана жүзеге асырылатындығы басымырақ болып келеді. Әрине, экстремизм мен терроризмді жедел іздестірулік алдын алуға қатысты құқық қорғау органдарының және арнайы қызметтің өкілетті қызметкерлерінің жұмыстарын өзара салыстыруға болмайды, өйткені, айырмашылықтары «жер мен көктей». Бірақ олардың жұмыстарын бір бағытқа ұштастыру — тиімді жұмыстардың кепілі болып табылмақ.

ⁱ «Терроризмге қарсы іс-қимыл туралы» Қазақстан Республикасының 13.07.1999 жылғы № 416-І Заңы, 4-бап, 1-бөл.

ⁱⁱ Моджорян Л. А. Терроризм: правда и вымысел. — Алматы, 1999. — С. 139.

ⁱⁱⁱ Жедел-іздестіру қызметі туралы Қазақстан Республикасының 1994 жылғы 15 қыркүйектегі № 154-ХІІІ Заңының 6-бабы. (2014.07.11. берілген өзгерістер мен толықтыруларымен)

Резюме

В статье рассматриваются некоторые проблемы противодействия терроризму и экстремизму.

Resume

This article discusses some of the problems of counteraction to terrorism and extremism.